

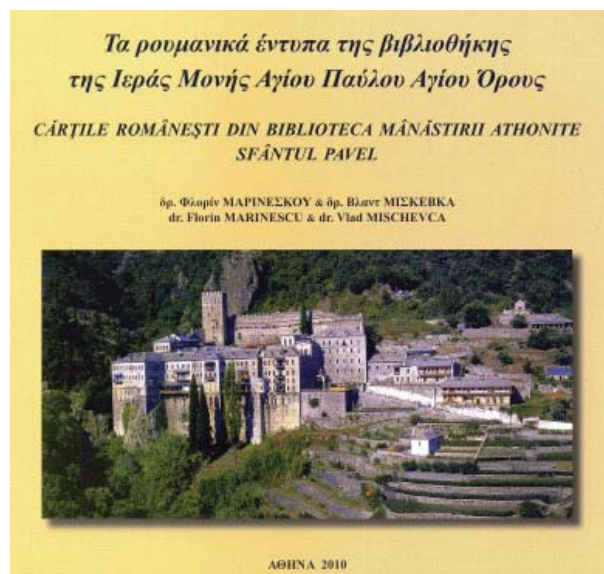
CARTEA ROMÂNEASCĂ PE MUNTELE ATHOS

dr. Igor CERETEU

Mănăstirile și schiturile de la Muntele Athos au fost și continuă să fie adevărate centre de cultură și spiritualitate creștină ortodoxă. În bibliotecile și fondurile lor sunt depozitate inestimabile valori ale românilor, adunate pe parcursul secolelor prin contribuțiile domnitorilor, ierarhilor, pelerinilor care au dăruit diferite opere de artă, obiecte, veșminte și cărți bisericești. Cercetarea acestora nu întotdeauna este accesibilă, din cauza necunoașterii de către proprietari a rolului și locului documentelor, manuscriselor și tipăriturilor românești din bibliotecile mănăstirești de la Sfântul Munte Athos. Scrise cu literă chirilică, ele sunt catalogate, de cele mai multe ori, ca fiind sârbești. Atitudinea conservatoare a călugărilor de acolo constituie un important impediment pentru investigarea bibliotecilor mănăstirilor de la Muntele Athos.

Insistența distinsului istoric dr. Florin Marinescu de a cerceta bibliotecile de la Athos este bine cunoscută oamenilor de știință de la Chișinău. Ulterior a aderat la această frumoasă idee și dr. Vlad Mischevca de la Institutul de Istorie, Stat și Drept al Academiei de Științe a Moldovei. Urmare a colaborării dintre ei este editarea în 2010, la Athena, a unui catalog bilingv (românesc-grecesc) de carte românească de la Mănăstirea athonită Sfântul Pavel. Autorii au compartimentat conținutul catalogului în funcție de periodizarea cunoscută a cărții românești: (I) *cartea românească veche (până la 1830)* cu 228 de cărți; (II) *cartea românească modernă (1831-1918)* cu 726 de cărți; (III) perioada mai recentă, care include *cărți editate din 1919 până în 1984* cu 60 de exemplare; (IV) *colligatele* – 17 exemplare; (V) *nedatate* 123 cărți și (VI) *periodicele* – 29 unități. Lucrarea câștigă în valoare cu cele șapte imagini color de la sfârșitul ei, în care sunt reprezentate Mănăstirea Sfântul Pavel de la Muntele Athos, titluri de cărți și o însemnare manuscrisă.

Constatăm în rândul cărților din perioadele veche și modernă prezența tipăriturilor de București, Mănăstirea Neamț, Chișinău, Râmnic, Iași, Blaj, Buda, Brașov, Sibiu, Sankt Petersburg, Viena, Buzău etc. Unul dintre cele mai importante subiecte pe care le prezintă însemnările manuscrise de pe cărțile incluse în acest catalog este circulația tipăriturilor românești. Din notele proprietarilor de cărți putem urmări itinerarele tipăriturilor de la apariție și până în prezent. În rândul acestora există cărți tipărite în diferite oficințe românești și străine, prezente

Dr. Florin Marinescu & Dr. Vlad Mischevca,
*Cărțile românești din biblioteca Mănăstirii
athonite Sfântul Pavel*, ATHINA, 2010, 287 p.

în secolul al XIX-lea în bibliotecile bisericilor și mănăstirilor din Basarabia care, în anumite împrejurări, la sfârșitul acestui secol și în primele decenii ale secolului al XX-lea, ajung la Sfântul Munte Athos. Printre numeroasele cărți incluse în catalog am atestat exemplare ce-au aparținut Mănăstirilor Căpriană, Curchi, Tabăra, Dobrușa, Saharna, iar altele sunt provenite din localitățile Coșernița, Cotul Morii, Beșalma, Vărzărești, Căinari, Purcari, Vadu Rașcov etc.

Dovadă în acest sens sunt exemplele, selectate aleatoriu din catalog, pe care le expunem în continuare. Așadar, un exemplar de Simeon, Arhiepiscopul Thesalonicului, *Voroavă de întrebări și răspunsuri* (București, 1765) a aparținut, chiar în anul apariției, unui protopop din satul Purcari (Ștefan Vodă), iar la 9 noiembrie 1910 pe carte semnează psalmistul “Simeon Stevonov Chirlici din gubernia Besarabiei, ținutul Bălțului, satul Tanari” (probabil, este vorba de localitatea Căinari), carte care, prin mijlocirea ieromonahului Ștefan, ajunge după 22 decembrie 1910 în biblioteca schitului Lacu de la Muntele Athos (p. 18, nr. 7). Un *Ceaslov* (Iași, 1797) „ot satul Ivanova, ținutul Orheiului” (aici este vorba, credem, de unul din satele Isacova sau Ivancea) a fost dăruit „sfintei biserici ot Sfântu Munti ci să prăznuiește schitul Marelui Mucenic Theodor” (p. 24, nr. 28). Pe o *Psaltire* (Iași, 1802) a semnat în limba rusă în 1906 un oarecare Ivan de la Mănăstirea Saharna, iar în 1926 Simeon Iliev scrie că a primit călugăria la vârsta de 67 de ani la Sfântul Munte Athos (p. 24, nr. 31), informație întâlnită pe un *Acatistier* de la Buzău din anul 1837 (p. 90, nr. 87) și

pe un *Ceaslov* tipărit la Mănăstirea Neamț în 1848. Pe ultima carte se precizează că a fost cumpărată, probabil, de Simeon Iliev, la 13 septembrie 1908 din Sfântul Munte (p. 116, nr. 228). Un exemplar de Ioan Damaschin, *Descoperire cu amănuntul a pravoslavniciei credințe* (Iași, 1806), aparține, începând cu 12 august 1897, lui Ivan Grigorievici Mușcinskii din satul Coșernița, județul Soroca (în prezent raionul Florești), carte care în împrejurări necunoscute ajunge în biblioteca Mănăstirii Sfântul Pavel de la Athos (p. 28, nr. 45). În biblioteca acestei mănăstiri athonite se află un exemplar de *Urmare întru Duminica Paștelui* (Mănăstirea Neamț, 1814), care a aparținut monahului Timofei Iliev de la schitul Intrarea Maicii Domnului în Biserică de la Sfântul Munte și care fusese inițial proprietatea Mănăstirii Dobrușa din Basarabia (p. 41, nr. 106). La 23 aprilie 1818 a fost cumpărat de la Mănăstirea Neamț un *Octoih de canoane pentru pavecerniță* (1816) pentru schimonahiile Olimpiada și Elisabeta de la schitul Tabăra, iar după moartea ultimei, survenită în anul 1849, schimonahul Maxin a dăruit cartea ieromonahului Teodosie, moment după care aceasta ajunge, în împrejurări necunoscute, la Muntele Athos (p. 48, nr. 134). De la mănăstirea Dobrușa provine un exemplar de *Adunare a cuvintelor cele pentru ascultare*, tipărit la Mănăstirea Neamț în 1817 (p. 50, nr. 144), iar *Noul Testament* (Sankt Petersburg, 1817) este de la Mănăstirea Curchi și a aparținut ascultătorului Constantin Postolachi (p. 52, nr. 153). Un exemplar de Efrem Syrul, *Cuvinte și învățături*, vol. II (Mănăstirea Neamț, 1819) a circulat până la 11 aprilie 1835 în Basarabia, iar după această dată a trecut, împreună cu proprietarul, în Moldova din dreapta Prutului și de acolo a ajuns în biblioteca Mănăstirii Sfântul Pavel de la Athos (p. 54, nr. 160). La începutul secolului al XX-lea o *Biblie* (Sankt Petersburg, 1819) se afla în posesia unui locuitor al Chișinăului, ulterior cartea este atestată prin însemnări la Mănăstirea Curchi, iar cercetătorii o semnalează astăzi la Mănăstirea Sfântul Pavel de la Muntele Athos (p. 56, nr. 166). Efrem Syrul, *Cuvinte și învățături*, vol. III (Mănăstirea Neamț, 1823) a aparținut în anul 1846 preotului Theodor Budeanu din satul Cotul Morii (Hâncești), moștenită de fiul său diaconul Constantin Budeanu, iar la 8 septembrie 1862 cartea aparținea ieromonahului Climent Basarabeanul de la Mănăstirea Căpriană. Autorii catalogului au identificat acest exemplar în biblioteca Mănăstirii Sfântul Pavel de la Athos (p. 59, nr. 178). Un *Prolog* (Mănăstirea Neamț, 1854), atestat de către autorii catalogului, a aparținut, probabil, satului Gălești (Strășeni) (p. 126, nr. 280).

Dintre cărțile tipărite la Chișinău autorii atestă

următoarele: *Liturghie* de la 1815 (p. 42, nr. 114), *Molebnic*, 1816 (p. 46, nr. 126), *Psaltire*, 1818 (p. 52, nr. 154), *Pentru datorii presviterilor de popor*, 1823 (p. 65, nr. 196), *Liturghie*, 1837 (p. 91, nr. 93, 94), *Psaltire*, 1857 (p. 137, nr. 330), *Liturghie*, 1859 (p. 141-142, nr. 355-358), *Trebnic*, 1859 (143, nr. 365-370), Ioan Zlatoust, *Liturghii*, 1860 (p. 148, nr. 385-387; nr. 386 provine de la Mănăstirea Hârbovăț), Nichifor, Arhiepiscopul Astrahanului, *Chiriadromion*, 1860 (p. 148-149, nr. 390-391), *Antologhion*, 1861 (p. 149, nr. 393, 394, ultimul provine din satul Vărzărești), *Ceaslov*, 1862 (p. 151-152, nr. 402-408), *Octoih mare*, 1862 (p. 157-158, nr. 438-446), Skvorțev, I., *Învățături catihizicești*, 1866 (p. 162, nr. 472, provenit de la un proprietar din Chișinău), *Ceaslov*, 1867 (p. 163, nr. 475, 476), *Ceaslov*, 1907 (p. 198, nr. 629, 630), *Psaltire*, 1908 (p. 198-199, nr. 632-639), *Cuvinte folosite pentru mântuirea sufletului*, 1908 (p. 200, nr. 644), Grosu, Gurie ierom., *Carte de învățatură despre legea lui Dumnezeu*, 1908 (p. 201, nr. 646, 647), *Trebnic*, 1908 (p. 203, nr. 655), *Viața cuviosului Antonie cel Mare*, 1909 (p. 208, nr. 680), *Viețile sfinților*, cartea III, 1910 (p. 214, nr. 703), *Acatistul Sfintei întocma cu Apostolii Mariei Magdalinei*, 1911 (p. 214, nr. 705), *Evanghelie de la Matei*, 1912 (p. 215, nr. 712). Este de datoria noastră să precizăm că la momentul actual al cercetărilor nu am atestat în bibliotecile și fondurile de carte veche și modernă din Chișinău ediția *Ceaslovului*, tipărit în anul 1867. Acestea constituie doar câteva exemple prin care este probată circulația tipăriturilor pe întreg spațiul populat de români și în afara lui.

Însemnările manuscrise de pe cărțile din biblioteca Mănăstirii Sfântului Pavel oferă informații prețioase și despre alte subiecte, precum evenimente politice (p. 21, nr. 20; p. 59, nr. 178), condiții climaterice (p. 59, nr. 178; p. 64, nr. 194; p. 124, nr. 256; p. 217, nr. 720), cutremure de pământ (p. 46, nr. 124; p. 52, nr. 155; p. 85, nr. 56; p. 124, nr. 256; p. 193, nr. 610), observații astronomice (p. 46, nr. 124; p. 52, nr. 154; p. 124, nr. 256) etc.

Indubitabil, valoarea științifică a catalogului semnat de dr. Florin Marinescu și dr. Vlad Mischevca este foarte mare și acoperă un gol imens în istoriografia referitoare la cartea și spiritualitatea românească. Catalogul este un adevărat izvor istoric, un instrument de lucru pentru cei interesați de variatele aspecte și tematici pe care le oferă cartea tipărită în diferite centre românești și străine. Apreciem efortul depus de cercetătorii care și-au asumat responsabilitatea de a elabora un atare catalog și rămânem în așteptarea altor noutăți editoriale despre valorile din bibliotecile mănăstirilor și schiturilor de la Sfântul Munte Athos.